

*І.Д. Сірик
аспірантка,
Кіровоградський ДПУ
імені В. Винниченка*

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС

В этой статье рассматривается понятие экологического воспитания и возможности экологизации общества, как важного фактора формирования экологического воспитания школьников на уроках трудового обучения.

Ключевые слова: экологическое воспитание.

У даній статті розкривається поняття екологічного виховання та можливості екологізації суспільства, як важливого чинника формування екологічного виховання школярів в процесі трудового навчання.

Ключові слова: екологічне виховання.

In given article the concept of ecological education and possibility ecological a human society, as important condition offormation of ecological education of schoolboys in the course of labour training is considered.

Key words: ecological education

Постановка проблеми. Масштабні зміни у взаємовідносинах людини і природи супроводжуються загостренням суперечностей між ними, глобальною перебудовою біосфери, розвитком екологічної кризи. В Україні екологічний стан ускладнюється наявністю атомних станцій, шкідливими хімічними виробництвами та рядом інших негативних явищ. Така екологічна ситуація вимагає покращення якості екологічної освіти і виховання, зумовлює необхідність перегляду багатьох положень світоглядного, методологічного, ідеологічного та соціального характеру щодо системи “природа-людина”.

Усвідомлення того, що діяльність суспільства призводить до фатальних змін у природі, підтверджує, що гармонізація взаємодії людства з навколишнім середовищем можлива за умови цілеспрямованих педагогічних зусиль. Тому екологічна освіта (освіта в галузі навколишнього середовища) і виховання розгояються на міжнародному рівні як неперервний процес, що охоплює усі вікові та професійні групи населення. Однак її центральною ланкою є школа, оскільки саме в шкільні роки формування особистості відбувається найбільш інтенсивно [5; 6; 9; 11].

Сучасна система освіти і виховання в Україні перейшла на нову парадигму виховання, в центрі якої стоїть особистість дитини. Метою освіти і виховання є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства [4].

Аналіз останніх публікацій. Сучасний розвиток вітчизняної педагогічної науки в галузі вивчення довкілля визначається взаємодією різних чинників: з одного боку, превалюванням теоретичної спадщини педагогіки радянської доби, орієнтацією освіти і виховання дітей на традиційну діалектико-матеріалістичну методологію конструювання

змісту, форм і методів пізнання ними довкілля, домінуванням традиційних екстенсивних тенденцій побудови навчально-виховного процесу середніх закладів освіти (збільшення кількості годин на теоретичні заняття, скорочення кількості годин на конкретну природоохоронну роботу учнів у довкіллі, а отже зменшення кількості виконаних ними як особистісно, так і соціально значущих справ з його охорони). З іншого боку, спостерігається розширення концептуального поля української педагогіки, обґрунтування та розробка нових підходів, напрямів взаємодії теорії та практики екологічної освіти і виховання учнів у середніх загальноосвітніх навчальних закладах.

Екологічне виховання школяра є невід'ємною частиною цілісного виховного процесу. Пов'язане з іншими напрямками виховного впливу воно сприяє досягненню мети виховання в національній школі: фізичному, психічному, духовному і соціальному розвитку особистості учня. Виховання екологічної культури повинно займати своє місце серед інших напрямків виховного процесу.

У наш час, коли держава приймає цілий ряд документів щодо реформування національної школи, це питання є одним із найактуальніших, тому що потребує невідкладного розв'язання в процесі впровадження його в систему національного виховання.

Мета статті: розкрити підготовку вчителя трудового навчання до впровадження екологічного виховання у навчально-виховний процес.

Проблема виховання дітей засобами природи завжди турбувала педагогічну думку. Принцип природовідповідності виховання особистості, висунутий багато століть тому (Ж.Ж.Руссо, Г.С.Сковорода), і сьогодні залишається серед провідних принципів освітнього процесу. В свій час класики західноєвропейської педагогіки вважали природу незамінним фактором розвитку дітей. Я.А.Коменський вважав, що людина – це частина природи і вона повинна розвиватися лише за законами природи. І.Г.Песталоцці єдиним, справжнім фундаментом людського пізнання вважав сприймання природи. На його думку, увесь запас знань, яких набуває людина за допомогою відчуттів, є результатом уважного ставлення до природи. К.Д.Ушинський також вважав неможливим здійснення виховання дітей поза живим контактом із довкіллям. Саме у природі дитина гартує розумою сили, отримує перші уроки любові до рідного краю [3].

Українська педагогіка завжди послідовно висвітлювала пріоритетну роль такого фактора виховного впливу, як природа. Найретельніше ця думка доведена у спадщині В.О.Сухомлинського. Його незабутні твори (“Серце віддаю дітям”, “Як виховати справжню людину”, “Павлиська середня школа” та ін.) сповнені жагучою любові до довкілля, яке педагог розумів не лише як вдалий фон для розумового розвитку дітей. В.О.Сухомлинський тлумачив природу як найперший засіб морального,

фізичного, розумового та естетичного виховання. Спілкування з природою, на думку педагога – важливий фактор формування високих моральних якостей особистості. Сухомлинський писав: “Гадаємо, що школа майбутнього повинна найповніше використовувати для гармонійного розвитку людини все, що дає природа і що зможе зробити людина для того, щоб природа служила їй. Уже через це ми повинні берегти і поповнювати природні багатства, які маємо” [10].

Сьогодні все гостріше підтверджує передбачливість філософської думки про необхідність гармонійного співіснування людини і природи. Ця проблема зараз широко вивчається у філософії, психології, соціології, педагогіці.

Останнім часом вітчизняні та зарубіжні науковці все частіше почали досліджувати проблему екологічного виховання. Незаперечний інтерес педагогіки до природи як до надійного фактора виховання дітей змушує дослідників заглиблюватись у специфіку моделювання взаємовідносин між вихованцями і довкіллям. Стає остаточно зрозумілим, що цей процес не можна залишати поза педагогічним керівництвом.

Наслідки взаємодії людини зі світом природи виявляються у розвитку протиріч між природою та суспільством, у розширенні меж взаємовідносин, що негативно позначаються на функціонування екосистеми. Вирішити зазначені проблеми можна лише за допомогою екологічного виховання, спрямованого на вироблення принципово нового – ціннісного ставлення людини і суспільства до природи.

Екологічне виховання стає все актуальнішим напрямком у теорії і практиці виховання підростаючого покоління, а формування ціннісного ставлення особистості до природи – важливою його складовою. Вчені підкреслюють його інтегруючу роль в сучасному виховному процесі. Екологічне виховання з’єднує в єдину систему всі традиційні види виховання і має таку кількість зв’язків (політичні, економічні, правові, природничо-наукові, морально-духовні тощо), якої не має жоден з напрямів виховання [7].

Аналіз сучасних уявлень педагогічної громадськості про екологічну освіту і виховання дозволяє визначити ряд суперечливих тенденцій усвідомлення цього феномену. З одного боку, “зіткнувшись із широко розповсюдженим руйнуванням довкілля, люди скрізь починають розуміти, що ми не можемо і надалі черпати багатства Землі, як раніше...” [2], з іншого – нова освітня система, а отже і нова парадигма знань (маємо на увазі екологічно орієнтованого), за законами діалектики не може виникнути з нічого, тому, як стверджує В.С.Стьопіна, вона “буде зароджуватись у лоні техногенної культурної традиції, модифікуючи, а потім і перетворюючи її...” [8].

Отже актуальним сьогодні є перехід екологічної освіти і виховання з рівня простої поінформованості чи навіть просвітництва на більш високий рівень формування наукового світогляду, екологічної вихованості особистості, а відтак розуміння нею цілісності природи та її процесів, вироблення нової системи цінностей, де об’єкти природи і людини розглядаються як рівноцінні.

З реальної екологічної ситуації, що нині склалася в Україні випливає адекватне соціальне замовлення закладам освіти, яке виявляється в необхідності формування й розвитку екологічно розвиненої (обізнаної) особистості учня як активного громадянина держави. Воно має ефективно вирішуватися за умови професійної підготовки вчителя до реалізації поставленого завдання. У свою чергу, можна стверджувати, що ефективність екологічного виховання школярів залежить від професійної майстерності вчителя, його готовності до формування екологічно розвиненої особистості.

Ефективність впровадження екологічного виховання в навчальний процес значною мірою залежить від професійної підготовки вчителя, зокрема, вчителя трудового навчання. Специфіка їх діяльності вимагає ґрунтовної підготовки зі знання екологічних проблем, усвідомлення сутності і завдань екологічного виховання. Актуальною є проблема забезпечення готовності педагога кваліфіковано доносити до учнів знання, які формують світогляд учнів на навколишнє середовище, оскільки вчитель працює в цьому напрямку, як правило, інтуїтивно, стихійно, без ретельно опрацьованої літератури пов'язаної з екологічною проблемою.

Екологічне виховання має озброїти вчителів трудового навчання вміннями та навичками створення та реалізації різноманітних програм покращення екологічного становища з метою підвищення екологічної культури підростаючого покоління.

Щоб володіти прийомами переконань в процесі екологічного виховання на уроках трудового навчання вчитель повинен оперувати неабиякими знаннями з даної проблеми, а також мати цифровий матеріал і через свою професійну діяльність залучати школярів до проблеми збереження та захисту навколишнього середовища.

Для з'ясування стану вивчення проблем екологічного виховання на уроках трудового навчання нами було проведено анкетування різних ланок освіти, а саме: випускників загальноосвітніх навчальних закладів, студентів вищих навчальних закладів та вчителів трудового навчання м. Кіровограда та Кіровоградської області.

За результатами анкетування був проведений порівняльний аналіз, який підтвердив думку про те, що питання екологічного виховання є дуже важливе і актуальне і потребує всестороннього вивчення. Так 89% школярів, 58% студентів і 76% вчителів вважають важливим отримання екологічних знань на уроках трудового навчання. Поряд з цим впливає той факт, що не всі знайомі з можливостями впровадження екологічного виховання на уроках трудового навчання, про що свідчать результати опитування, тобто, 46% вчителів трудового навчання не знайомі з такими можливостями, а також 47% студентів-випускників підтвердили відсутність відповідних знань.

Все це у котре свідчить про важливість дослідження проблеми екологічного виховання на сучасному етапі розвитку, так як підростаюче покоління не байдуже до даної проблеми і зацікавлене в подальшому одер-

жанні більш глибоких знань з проблем екологічного виховання (74% опитаних школярів). Засмучує той факт, що частина проанкетованих учнів (13%) не бажає в подальшому отримувати відповідні знання і останні 13% опитаних взагалі байдуже віднесли до поставленого питання. В порівнянні з цим учням було запропоновано питання стосовно їх обізнаності з проблем техногенних катастроф, що виникали останнім часом. Аналіз показав, що 67% школярів взагалі не мають уявлень про існування цих катастроф і лише 33% учнів знайомі з існуванням катастроф. Впродовж цього тільки 18% старшокласникам відомі заходи, які проводяться з метою покращення екологічної ситуації; 28% опитаних не мають уявлень про існування техногенних катастроф і 54% взагалі не справилися з поставленим питанням.

Проблема готовності студентів та вже працюючих вчителів до впровадження екологічного виховання на уроках трудового навчання ще не досліджувалася. Однак, дана проблема є досить актуальна на даному етапі розвитку суспільства, так як найбільшої шкоди навколишньому середовищу завдають підприємства промислового комплексу, а також сільське господарств, з якими більш детально учні знайомляться саме на уроках трудового навчання. Тож проблема потребує якомога ширшого дослідження науковців.

Список використаних джерел

1. Білявський Г.О. Основи загальної екології / Г.О. Білявський, М.М. Падун, Р.С. Фурдуй. – К. : Лібідь, 1993. – 291 с.
  2. Гор А. Земля у рівновазі. Екологія і людський дух / А. Гор. – К. : Інтелсфера, 2001. – 404 с.
  3. Грошовенко О.П. Моделирование взаимоотношений в системе “дитина-природа” / О.П. Грошовенко // Гуманістично спрямований виховний процес і становлення особистості : збірник наукових праць. – Київ : ВіРА Інсайт, 2001. – Кн.ІІ. – С.148-152.
  4. Закон України “Про освіту”. – Законодавство України про освіту та науку. – К., 1999. – С. 3
  5. Захлебный А.Н. Школа и охрана природы / А.Н. Захлебный. – М. : Знание, 1986. – 181с.
  6. Зверев И.Д. Охрана природы и образование / И.Д. Зверев // Образование в современном мире / под ред. М.И.Кондакова. – М. : Просвещение, 1986. – 217 с.
  7. Колонькова О.О. Формування ціннісного ставлення старшокласників до природи у контексті гуманістичного виховання / О.О. Колонькова // Гуманістично спрямований виховний процесі становлення особистості (Теоретико-методологічні проблеми виховання дітей та учнівської молоді) : збірник наукових праць. – Київ : ВіРА Інсайт, 2001. – Кн.ІІ. –336 с. – С.148.
  8. Пустовіт Г.П. Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1-9 класів у позашкільних навчальних закладах : монографія / Г.П. Пустовіт. – К. – Луганськ : Альма-матер, 2004. – 504 с.
  9. Суравегина И. Методические системы экологического образования / И. Суравегина // Сов. Педагогика. – 1988. – № 9. – С. 31-35.
  10. Сухомлинський В.О. Народження громадянина // Вибрані твори : у 5 т./ В.О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977. – Т.3. – 491 с. – С.303.
  11. Червонецкий В.В. Экологическое образование в школах развитых стран мира / В.В. Червонецкий. – М. : Центр “Экология и образование”, 1992. –94 с.
- Стаття надійшла до редакції 22.06.2010р.